

Het havengezicht, kort verhaal

Die middag wordt Frans bij de directeur geroepen. Hij klopt aan, betreedt het grote vertrek, loopt over het dikke tapijt en stopt voor het houten bureau in de hoek, blijft staan en laat een zacht kuchje horen.

'Wijnants, daar ben je al, ga zitten kerel.' Frans neemt plaats in de houten fauteuil en kijkt wat onwennig om zich heen: naar de schouw met de Chinese vazen, de hoge raampartijen met aan weerszijde donkerrode velours gordijnen, het glimmende bureau en het kleurrijke schilderij aan de hoge wand achter de directeur.

'Fijn dat je even langs kon komen. Hoe lang werk jij nu al bij de bank, Frans?' Frans weet het nog precies; hoe hij ooit als verlegen zestienjarige jongen direct na de mulo als jongste bediende bij dit familiebedrijf, een handelsbank in Rotterdam, is begonnen en hoe hij vervolgens is opgeklommen tot klerk.

'Op 1 augustus op de kop af vijftwintig jaar, mijnheer.'

'Zo lang al weer, wat vliegt de tijd.'

'Ik heb ter gelegenheid van mijn twaalfenhalf jarige jubileum nog een gouden horloge met inscriptie van u gekregen. Hij is prachtig en loopt nog goed; ik draag hem nog iedere dag, kijkt u maar.'

'Dat is fijn om te horen, Frans. Dat is dan ook de reden dat ik jou hier heb laten komen. Jij bent een trouwe medewerker en wij willen een en ander uiteraard weer niet onopgemerkt voorbij laten gaan. Dat duurt nog enkele maanden, maar ik zit ondertussen wel met een probleempje.'

'Zegt u het eens, mijnheer, waar kan ik u mee van dienst zijn?'

'Ik heb het al even voorzichtig aan jouw vrouw gevraagd, maar die wist niets te bedenken. Mijn vraag is: heb jij nog wensen, wat zou jij graag willen hebben.'

Frans kijkt even rond.

'Eigenlijk heb ik alles wat mijn hartje begeert: een lieve vrouw, een fijne zoon, een huisje op Zuid, een goede fiets en ik ben kerngezond, mijnheer.'

'Kun je echt niets verzinnen, iets waar je van droomt, iets dat je mooi vindt of graag lust?'

'Ik ben geen drinker, mijnheer. Maar er is misschien wel iets wat ik mooi vind.'

'Vertel, Frans, wat is het, voor de draad ermee.'

'Vorige week ben ik samen met mijn vrouw naar het museum geweest. Daar zag ik een prachtig schilderij van een haven, met schepen en kranen erop, een beetje zoals achter u hangt.'

De directeur draait zich even om.

'Haha, je bedoelt het Havengezicht van Joop Molenaar. Die heb ik vorig jaar van een bevriende bankrelatie gekregen. Ik vrees dat dat iets boven ons budget uitgaat.'

'Die van u past ook onmogelijk in onze huiskamer. Dan moeten we er eerst een stukje afzagen, tenzij u een groter huis voor ons in petto heeft, haha. Ik dacht eerlijk gezegd aan een kleiner exemplaar. Als dat bestaat natuurlijk, ik heb daar natuurlijk geen verstand van.'

'Ik waardeer jouw humor, Wijnants, ik zal eens informeren of Joop er nog meer heeft geschilderd. Dat was het voor nu.'

'Bedankt, mijnheer, nog een fijne dag.'

Weken gaan voorbij. Een medewerker van de bank heeft in het diepste geheim contact gezocht met de Rotterdamse schilder. Een directielid is hem daarop in zijn atelier gaan bezoeken, heeft een aantal schilderijen bekeken en een exemplaar van 100 bij 60 centimeter met houten sierlijst besteld. Het moest een blik op de Waalhaven zijn, compleet met graansilo's, kranen, rijnen en op de voorgrond zo'n stoer zwart-met-rood vrachtschip plus de vertrouwde wolkenpartij, Molenaars handelsmerk. Zij spreken af, dat

het werk half juli zal worden opgeleverd. De bank verstrekt hem de helft van het bedrag als voorschot, waar Molenaar maanden van kan leven plus nieuw doek, verf en penselen van aanschaf. Een week voor het jubileum krijgt Frans echtgenote, Jopie, het bericht dat het schilderij klaar is en kan worden opgehaald. Zij gaat direct op weg naar haar zus op de Groene Hilledijk. Thea doet open en biedt haar een kopje thee aan. Haar man, Evert, werkt thuis en is handelondernemer, zoals hij dat noemt.

‘Evert, jij weet toch van dat schilderij, dat de bank aan Frans wil geven ter viering van zijn vijftienvigjarige jubileum? Nou, dat kunnen wij overmorgen afhalen bij het atelier van mijnheer Molenaar. Het schijnt echter nogal groot en zwaar te zijn. Volgende week zaterdag komt de directeur het persoonlijk aan Frans overhandigen. Zou jij dat voor mij willen ophalen?’

‘Natuurlijk! Hoe laat word ik verwacht? Mag ik kleine Fransje meenemen, die vindt het vast wel leuk om dat atelier te zien?’ Evert is gek op zijn kleine neefje.

‘Rond 10 uur. Doe dat maar, maar doe alsjeblieft voorzichtig; Frans mag het absoluut niet weten.’

‘Ik ben vanavond toch in de buurt en kom ik het Fransje persoonlijk vragen.’

Die avond zit oom Evert om zeven uur bij hen in de huiskamer en vraagt Fransje om bij hem te komen. Die springt direct bij hem op schoot. Oom Evert geeft hem een snoepje en fluistert zachtjes iets in zijn oor.

‘Zaterdagochtend kom ik jou ophalen en gaan wij samen naar de schilder om een havengezicht op te halen, maar dit mag jij niet tegen papa zeggen, hoor!’

‘Zo Fransje, nu snel je snoepje opeten, je tanden poetsen en naar bed. Ik kom zo naar boven om een verhaaltje voor te lezen en jou in te stoppen. Geef papa en Oom Evert maar vast een nachtkus!’

Kleine Frans ligt al op bed als mama komt voorlezen uit *Raffi de Giraf*. Over hoe het hoge huis-met-de aapjes met veel ramen in brand is gevlogen en hoe Raffi met zijn lange nek alle aapjes via zijn nek naar beneden laat glijden, emmers bluswater naar boven haalt en het vuur net op tijd weet te doven. Dan doet mama het schemerlampje uit, kietelt hem nog even en geeft hem een dikke kus.

‘En nu gaan slapen, kleine boef!’

‘Ik wil je nog iets vragen mama: heb ik een havengezicht?’

‘Nee, hoezo?’

‘Heeft Oom Evert een havengezicht?’

‘Wat bedoel je nou precies?’

‘Hij zei, dat wij er zaterdag een gaan halen; wat is er mis met zijn oude gezicht?’

Nu snapt ze zijn vraag en schiet in de lach.

‘Nee, jouw gezicht is nog prima en dat van jouw oom ook, hoor. Met een havengezicht bedoelde hij een schilderij met zicht op de haven. Met allemaal grote schepen erop, vers geschilderd voor papa omdat hij al vijftienvig jaar op de bank werkt, snap je? Tegen niemand zeggen hoor. En nu ga je lekker slapen, anders kom je morgen te laat op school, welterusten!’

‘Welterusten mam.’ Hij herhaalt het nog even in zijn hoofd: papa werkt OP de bank en krijgt een schilderij met verse verf en allemaal grote schepen.

Om klokslag half tien staat oom Evert die zaterdag voor de deur om kleine Frans op te halen.

‘Waar gaan jullie zo vroeg naartoe?’ vraagt vader Frans hem.

‘Ik ga met je zoon wandelen naar het park en daarna een ijsje eten en we zijn rond twaalf uur weer terug, he Fransje?’ en geeft zijn neefje een knipoog.

‘Nou, jij boft maar met zo’n lieve oom. Goed naar hem luisteren en veel plezier dan maar!’

Het atelier is niet ver bij hen vandaan. Even voor tien uur stappen zij de donkere winkel aan de Hillevliet binnen. Boven de voordeur klinkt een luide koperen bel. Zij betreden een lange ruimte, die nog het meeste weg heeft van een stoffige antiekwinkel. Overal hangen doeken, op de grond staan diverse sierlijsten, sommige gevuld en andere nog leeg. Er staan beelden, tafeltjes met schalen met nepfruit, karaffen en siervazen en enkele opgezette dieren. Fransje vindt het maar eng allemaal.

‘Ah, daar bent u al, kom maar verder, het werk staat achterin, let u vooral niet op de rommel.’

Joop is een jongeman met sluijk rossig haar, een ronde hoornen bril en draagt een blauwe stofjas, die - hoe kan het ook anders - onder de verfstrepen zit. Dan betreden zij een ruimte met een dak van gewapend ruitjesglas. Het warme zonlicht stroomt hier overvloedig naar binnen. Ook hier staan en hangen schilderijen; van boten, vazen en portretten. Op een standaard zien zij het doek al staan: een schitterende voorstelling van een haven met allemaal boten, kranen en in het midden een oud en verweerd vrachtschip in rood, wit en zwart met daarboven een dreigende wolkenpartij, alsof er ieder moment een fikse onweersbui kan losbarsten. Het meeste indruk maakt nog de zwaar bewerkte houten lijst, Fransje is er zelfs een beetje bang van.

‘Pas op hoor, de verf is nog nat,’ grapt de kunstschilder.

‘Wat is die mooi en wat lijkt die op de haven verderop!’ roept oom Evert.

‘Dat is de Waalhaven. Ik heb daar aardig wat uurtjes doorgebracht met mijn ezel en penselen. Maar ik ben tevreden, precies zoals de bank heeft gevraagd; iets kleiner dan het exemplaar dat zij in hun bezit hebben.’

‘Heeft u een ezel? roept Fransje nieuwsgierig. ‘Mag ik hem zien?’

Beide mannen liggen krom van het lachen en leggen hem uit, wat het woord nog meer betekent.

‘Kijk, dit is mijn trouwe schildersezal, hij gaat overal mee naartoe, hij lust alleen geen gras’ zegt Molenaar en wijst daarbij op de driepoot en geeft Oom Evert een knipoog. Fransje snapt niks van kunstenaars en hun vreemde taal: havengezicht, penselen en nu ook nog een ezel.

‘Ik zal het doek nog even voorzichtig voor u inpakken.’

‘Mag dat met die natte verf?’ doet oom Evert flauw mee.

‘Dat komt wel goed, waar heb ik mijn rol papier gelaten?’

Zo lopen beide mannen even later, de een groot en de ander nog heel klein, met het schilderij van 100 bij 60 verpakt in dik bruin papier richting huis.

‘We leveren het schilderij eerst bij tante Eefje af en gaan daarna een ijsje eten op de Hilledijk.’

Onderweg ontmoeten zij twee mannen in regenjas die oom Evert aan de praat houden.

‘Hier Fransje, houd jij het schilderij maar even vast, dan zet ik hem voorzichtig op de grond. Je hoeft hem alleen met beide handen goed tegen te houden, dat lukt jou best, grote vent!’

Fransje weet met al zijn kracht het schilderij in bedwang te houden. Dat valt nog niet mee, want het is inmiddels wat gaan waaien. Dan trekken beide mannen Oom Evert plotseling het portiekje naast hen in en weet Fransje niet wat hij moet doen. Voorzichtig pakt hij het schilderij op en loopt er enkele stappen mee. Het ding is zo onhandig en zwaar, dat hij niet voor zich uit kan kijken. Na drie stappen stopt hij en zet het weer op de grond en kijkt achterom. Oom is in geen velden of wegen meer te bekennen. Hij tilt het schilderij opnieuw op en begint er voorzichtig mee te lopen. De wind blaast hem bijna omver. Uit alle macht houdt hij het zware ding recht voor zich. Hij ziet die losse stoeptegels niet, struikelt en kukelt voorover met zijn neus in het schilderij. Het doek weet zijn val nog enigszins te breken. Met zijn hoofd in het papier ligt hij languit op straat. Van pijn en schrik begint hij te huilen. Zijn knie is kapot en zijn lip doet zeer. Bij het zien van het bloed moet

hij nog harder huilen. Gelukkig is daar een mevrouw, die over hem heen buigt: 'Gaaf het jongen, waar heb je pijn?'

Daar komt tante Eefje met haar boodschappentas ook al aan. Zodra zij Fransje ziet, begint zij hard te hollen en te roepen. Ook zij buigt nu over hem heen.

'Kom maar, Fransje, wat is gebeurd?' en probeert hem samen met de vreemde mevrouw voorzichtig overeind te helpen.

'Schil-schil-schilderij,' huilt hij.

'Je knie bloedt een beetje, die gaan we thuis voorzichtig met water afspoelen en verbinden, het valt gelukkig mee.

'Schil-schilderij,' herhaalt hij weer.

'Dat schilderij dat komt wel. Maar waar is oom Evert gebleven?'

'Ver-ver-der-op in portiek,' hakkelt hij. Hij kan alleen maar denken aan het dure schilderij met de natte verf en het gescheurde papier dat voor hen op straat ligt.

'Schil-schilderij kapot. Ik deed het niet expres,' brult hij.

'Stil nu maar, dat komt heus wel weer goed. Wij gaan jou eerst oplappen.' Gelukkig komt Oom Evert al aangelopen en vraagt wat er is gebeurd.

'Dat kan ik beter aan jou vragen, waar was jij nou gebleven?'

'Niks bijzonders, een paar klanten van vroeger. Eerst dit ventje in veiligheid brengen, gaat het weer een beetje, kerel?'

Dan kijkt hij voorzichtig naar het schilderij. Er is een stukje van de lijst afgebroken en in het midden, ter hoogte van het schip, gloort een gapend gat.

'Oh, dat kan ik wel repareren hoor; beetje lijm, plakband en een likje verf en je ziet er niks meer van! Je oom kon vroeger heel goed tekenen, wist je dat? En op de dijk verkopen ze vast plakkaatverf.' Ze wikkelen het papier er weer vlug omheen.

Op zaterdag staan de directeur, adjunct en de directiesecretaresse met een grote bos bloemen bij Frans en Jopie op de stoep. Oom en tante zijn er ook en kleine Fransje zit met een grote pleister op zijn knie en een korst op zijn bovenlip op de hoek van de bank. Mam heeft taart gekocht en er is koffie en thee. Dan is het eindelijk zo ver en loopt oom Evert naar de zijkamer en komt terug met een groot pak in felgekleurd papier. De directeur staat op en neemt het van hem over.

'Beste Frans, het doet de bank en mij bijzonder veel genoegen om jou te eren met de vijfentwintig jaar die jij bij ons werkzaam bent. Misschien weet je al een beetje wat hierin zit. Jij hebt namelijk een bijzondere smaak, kan ik wel zeggen. We hebben stad en land afgezocht en hier is het resultaat. Ik hoop dat het nog heel lang een mooi plekje in jullie woning mag hebben. Van harte gefeliciteerd kerel en op naar de volgende vijfentwintig jaar, pak het maar snel uit!'

'Dank u wel mijnheer, ik weet even niet wat ik moet zeggen.' Frans kijkt met een schuin oog naar zijn vrouw: 'Wist jij hiervan?' Dan gaat het papier eraf en verschijnt er een kleurrijk doek in fraaie lijst, dat een drukke haven voorstelt met een vrachtschip, wolkenpartij, rijnaken, kranen en veel water.

Dan is het ineens doodstil in de kleine kamer. In het midden van het schilderij, net onder het schip, zien zij een vreemde zwarte plek in de vorm van een afgesleten punt. Het is de directeur die als eerste de stilte verbreekt.

'Wat is dit? Dit hadden wij niet besteld' en wijst op het vreemde voorwerp in het midden van het doek. 'Wat moet dit voorstellen?'

Oom Evert springt overeind.

'Dat is een onderzeeboot die net is komen bovendrijven,' stamelt hij.

Dan wijst de directeur woest naar het gat aan de achterkant, dat professorisch met wat schilderstape is dichtgeplakt.

'En wat is dit hier? En wat is er met die lijst gebeurd, waarom zit er allemaal lijm aan? Wat een prutswerk! Jij weet hier vast meer van, is het niet,' briest de directeur naar Oom Evert.

'Het was een ongeluk, mijnheer, echt waar. Het is allemaal mijn schuld, ik heb hem in al mijn haast laten vallen, ik ga het oplossen, dat beloof ik u.'

'Jij gaat het weer overschilderen zeker? Wat ga je er dit keer van maken, een walvis? Dit gaat jou geld kosten vriend, veel geld' en hij vliegt oom Evert naar zijn strot. Net als hij hem wil optillen, springt Frans tussen beiden.

'Rustig, heren, wij gaan dit oplossen, neem een slok koffie, dit is een feestdag, mijn feestdag, laten wij die nou niet verpesten.'

Dan roept Fransje vanaf de bank:

'Ik heb het gedaan. Ik heb schil-schilderij laten vallen, niet Oom Evert!'

Iedereen kijkt verbluft richting het kleine mannetje op de bank en weet even niet wat te zeggen. Daar komt Jopie de kamer binnen met een taart met vijftwintig kaarsjes en roept: 'Gefeliciteerd!'

Maar het blijft muisstil; men is nog te beduusd van het pijnlijke incident. Niet veel later wordt er alsnog van de taart gegeten, koffie gedronken en voorzichtig wat gepraat. Er verschijnen bier en zoutjes en advocaat-met-slagroom en de sfeer ontdooit weer enigszins. Fransje zit bij mama op schoot en kijkt beteuterd naar het gehavende schilderij, dat schuin achter de bank op de grond heeft plaatsgenomen.

Daarmee is het verhaal nog niet ten einde. Op de bank gaat het verhaal van het Havengezicht-met-onderzeeër als een lopend vuurtje rond. Een collega is bij de schilder gaan informeren, of het doek valt te repareren. Daarna is hij met de pet rond gegaan en heeft het benodigde geld snel bij elkaar. Een bode haalt het schilderij op en levert het af bij Molenaar. Met een diepe zucht, inspecteert hij het gapende gat.

'Dat kost mij wel een weekje. Het doek krijg ik met een versteviging aan de achterkant wel weer gerepareerd, maar dit hier - wijzend op die vreemde bult in de rivier - zal ik helemaal moeten overschilderen; dat kost mij minstens twee weken.'

En zo hangt het herstelde haventafereel na enkele weken trots boven de bank in het kleine huisje aan de Heer Arnoldstraat in Rotterdam-Zuid. Alleen als je het weet, kun je zien, dat het water iets afwijkt van kleur.

Na het overlijden van Frans en Jopie verhuist het doek nog diverse malen en belandt uiteindelijk aan de overkant van de Maas aan de wand bij kleine Frans. Maar dat is niet zijn laatste plek. Als Fransje hoogbejaard is, doet hij het doek als voorschot op de erfenis cadeau aan zijn jongste zoon. En nu hangt het gesigeneerde doek uit 1933 in Dordrecht, tussen een ets van Jan Fontyn en een pentekening van Jan Willem Sluiter. Trots toon ik mijn bezoek het oude Havengezicht-met-onderzeeër, dat destijds met zo veel gevoel voor mijn opa is geschilderd. Op vragen naar de duikboot antwoord ik steevast, dat die net weer is ondergedoken. Was getekend: Johan Fredrik Wijnants, zoon van Fransje en kleinzoon van Frans.

Noot van de auteur: Johannes Petrus (Joop) Molenaar was schilder die leefde van 1914-1990 in Rotterdam. Enkele van zijn havenschilderijen zijn in het bezit van het Maritiem Museum en één is naar het schijnt ergens in Canada.

Hans Erkens, Dordrecht 2020